

Sosyal, Siyasi ve Sivil Katılımın Gelişiminde Kentlilik Bilincinin Rolü ¹

The Role of Urban Consciousness on Social, Civil and Political Participations

Atilla ALTUN* İbrahim MAZMAN**

Makale Geliş Tarihi / Received :07.11.2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted :10.12.2020

ÖZET

Kentler sürekli olarak nüfus bakımından ve fiziksel olarak büyümektedir. Bu büyümeden en çok etkilenenler ise kentlerin gerçek sahibi olan kentlilerdir. Çeşitli sebeplerden dolayı yalnızlaşan ve yabancılaşan kentli için çözüm yolu aktif katılımıdır. Son yıllarda sıklıkla tartışılmaya başlayan aktif vatandaşlık artık devlet politikalarında yerini almaya başlamıştır. Aktif vatandaşlığın hedeflenen ölçülerde gerçekleşmesi ise ancak kentlilik bilincine sahip bireylerle mümkündür. Dolayısıyla kentlilik bilinci ve aktif vatandaşlık sürekli etkileşim içindedir. Bu çalışmanın amacı katılım temelli vatandaşlık tipi olan aktif vatandaşlık ile kentlilik bilinci arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu nicel araştırma için Kentli Vatandaş Katılım Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek siyasi yaşam, sosyal yaşam, sivil yaşam ve demokratik-kültürel değerler şeklinde isimlendirilmiş dört boyuttan oluşmaktadır. Kümelere göre kota örneklem yöntemiyle Kırıkkale ve Ankara'da 18 yaşından büyük kentlilerden toplanan veriler, istatistik araçları kullanılarak değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda katılım temelli aktif vatandaşlıkla kentlilik bilinci arasında bağlantı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Özellikle büyük kentlerde sivil, siyasi ve sosyal katılımın düşüklüğü, kentlilik bilinci de düşük olan kentlilere işaret etmektedir.

Anahtar Kavramlar: Ankara, Kırıkkale, Kentlilik Bilinci, Aktif Vatandaşlık, Katılım

ABSTRACT

Cities are constantly growing both in population and physically. Those most affected by this growth are the citizens who are the real owners of the cities. Active participation is the solution for urban dwellers that become lonely and alienated due to various reasons. Active citizenship, which has been discussed frequently in recent years, has now started to take its place in state policies. Achievement of active citizenship at the targeted scale is only possible with individuals with urban consciousness. Therefore, urban awareness and active citizenship are in constant interaction. The aim of this study is to analyse the relationship between active citizenship, which is a participation-based citizenship type, and urban awareness. The Urban Citizen Participation Scale was used for this quantitative research. The scale consists of four dimensions: political, social and civil life, and democratic and cultural values. The data collected by the quota sampling method according to clusters from the citizens of Kırıkkale and Ankara over the age of 18 were evaluated using statistical tools, and a comparative analysis was made. As a result of the research, it becomes clear that there is a connection between active citizenship based on participation and urban awareness. The low level of civic, political and social participation, especially in big cities, points to urban dwellers with low urban awareness.

Keywords: Ankara, Kırıkkale, Urban Awareness, Active Citizenship, Participation

¹ Bu makale tarafınca 2020 yılı Şubat ayında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim dalında, Doç. Dr. İbrahim Mazman danışmanlığında Doktora Tezi olarak savunduğum "Türkiye'de Kent ve Aktif Vatandaşlık Üzerine Bir Çalışma: Ankara-Kırıkkale Örneği" başlıklı çalışmadan faydalanılarak hazırlanmıştır.

* Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, atı_altun@yahoo.com, ORCID No: 0000-0002-7860-706X

** Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ibrahimmazman5@yahoo.com, ORCID No: 0000-0003-0564-502X

GİRİŞ

Toplumların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte ortaya çıkan kentler, kültürlerin ve medeniyetlerin kesişim alanlarıdır. Bu mekânlar siyasi, sosyal, ekonomik veya kültürel birçok açıdan insanlığın davranışlarına yön vermektedir. İnsanların umut, huzur ve refah aradığı yerler olabildiği gibi güvensizlik, bireyselleşme veya ayrışmanın meydana geldiği mekânlar haline de gelebilmektedir. Kentler büyüdükçe gelenekselliği temsil eden samimi, akraba temelli birincil ilişkiler yerine uzmanlık gerektiren rasyonel davranışlarla ikincil ilişkilerin olduğu bir toplum yapısı ön plana çıkmaktadır. Organik dayanışmanın, işbölümünün ve uzmanlaşmanın ağırlıkta olduğu bu toplum yapısı, kentlerin deneyimlenmesi ve kentleri şekillendirmesi bakımından önem arz etmektedir.

Kentlerin deneyimlenmesi, özel yaşam alanlarından başlayarak kenti ilgilendiren tüm kamusal alanlarda bireyin toplumsallaşma eylemini gerçekleştirmesi anlamına gelir. Ekonomik, siyasi veya kültürel temelde yapılan bu toplumsallaşma, hem kentin sahiplenilmesi hem de kent ile olan etkileşimin sürekliliğine neden olur. Kentlerin yapısal olarak şekillenmesi konusunda otoritelerin ve sermaye sahiplerinin büyük etkisine tanık olunsa da bireysel açıdan kentle etkileşim de etkili olabilmektedir. Otoriteyi elinde bulunduranlar ve sermaye sahipleri kentleri genel olarak tüketim mekânı olarak görmekte ve yapısal değişiklikleri çoğunlukla bu çerçevede gerçekleştirmektedir. Ama kentlerin yapısal değişimleri yanında kültürel, sosyal ve tarihi alt yapısı da bu yapısal değişikliklerle birlikte devam ettirilmedikçe kentler, yaşanabilirlik ve refah düzeyinin yüksekliği bakımlarından bireye gerekli cevabı verememektedir.

Özellikle son yıllarda küreselleşme hareketleri ve bunun karşısında yerelleşme çabaları kentlerin yaşanabilirlik ve refah düzeyiyle alakalı dönüşümlere yol açmaktadır. Küreselleşme adı altında bireyin yerellikten uzaklaştırılması ve geleneksel yapıdan arındırılması bu tür yaklaşımların belirgin sonuçlarındandır. Birey ulusal köken, yerel ikamet ve sosyalleşme bağlamında yerelden uzaklaşmaktadır. Çözüm önerisi olarak yerelleşme hareketleri ise yabancı düşmanlığı, ilerlemeci politikaların engellenmesi ve dolayısıyla toplumsal yapıda değişimin yavaşlığına sebep olmaktadır. Yerelleşme hareketleri ile küreselleşme arasında sıkışıp kalan kentli ise siyasi açıdan duyarsız bir yaklaşım sergileyerek, kurallar, yaptırımlar ve sonuç olarak monoton bir düzenin içinde kendini bulmaktadır. Pasif bir özellik göstererek sadece toplumsal kurumlar içerisinde yasalara uygun hareket etmekten başka bir şey yapamamaktadır.

20. yy. sonları itibariyle, giderek büyüyen bu sorun karşısında bir takım önlemlere tanık olunmaktadır. İngiltere’de ortaya çıkan aktif vatandaşlık politikaları bu tür çözüm önerilerinden biri olarak kabul etmek gerekir. Ulusal temelde devletin bir üyesi olarak vatandaşın sadece iyi veya makul olarak nitelenmesi yeterli olarak görülmemekte, bunun yerine vatandaş aktif hale getirecek yeni uygulamaların gerekliliği dikkat çekmektedir. Özellikle kentlerde nüfus yoğunluğunun ve buna paralel olarak sorunların artmasıyla kentlilere odaklanılmıştır. Heterojen yapısı ve sosyal çeşitliliği ile kentlerin vatandaşları siyasi, sosyal ve sivil hayatın gündemine oturmuş, gönüllülük, işbirliği ve sorumluluk temelli anlayış ile aktif olmayı gerektiren bir vatandaş anlayışı kazandırılmaya çalışılmıştır.

Bu vatandaşlık anlayışının kazandırılması ve uygulanan politikaların etkili olmasının kentlinin kente uyumuyla yakından bağlantısı vardır. Özel ve kamusal alanın aktif kullanımı,

komşuluk düzeyi başta olmak üzere kentin her alanında yabancılık çekmeden yaşamını sürdürebilmesi ve sosyal, sivil ve siyasi alanda katılımı gerçekleştirebilmesi, ancak kentlinin ortak bilinç oluşturmasıyla mümkündür. Kentlilik bilinci sahibi bir birey yaşadığı kentin tarihi, kültürel ve diğer değerlerinin farkındadır, küresel veya yerel temelde kentte meydana gelen değişikliklere ayak uydurabilen ve de en önemlisi kente aidiyet duygusu hissedendir. Bu tür farkındalık oluşturulması ve aidiyet hissetmenin en önemli aracı ise kentin özel ve kamusal alanlarında katılım gerçekleştirmektir. Her türden gerçekleşen katılım ise kentlilik bilinci oluşumunda etkilidir. Kısacası kentlilik bilinci ve katılım arasında döngüsel bir ilişki vardır.

Bu çalışmanın amacı katılım temelli vatandaşlık tipi olan aktif vatandaşlık ile kentlilik bilinci arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yöneliktir. Öncelikle kavramsal çerçevede aktif vatandaşlık ve kentlilik bilinci üzerine literatür incelemesi yapılmıştır. Daha sonra araştırmayla ilgili olarak veri toplama ve bu verilerin titizlikle analizi kısmına geçilmiştir. Çalışma kapsamında veri toplamak için Ankara ve Kırıkkale seçilmiştir. Böylelikle büyük kent küçük kent açısından karşılaştırma yapma, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapıların değerlendirilmesi imkânı bulunmaktadır. Veri toplama sürecinde nicel araştırma yönteminde araştırılan konuya dair evrenin temsili dikkate alınarak çalışma grubunun azami sayısına ulaşılması planlanmıştır. Araştırma evrenini Ankara ve Kırıkkale kentlerinde yaşayan 18 yaş üstü kentliler oluşturmaktadır. Daha sonra veriler analiz edilerek kentlilik bilincinin aktif vatandaşlık gelişimindeki rolü üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır.

1. AKTİF VATANDAŞLIK

Genel olarak vatandaşlık, bir kurum olarak kentin gelişimi ve sonrasında siyasi sistemler olarak ulus-devletlerin çıkışı ile ilişkilidir. Vatandaş cite'den (kent) olan kimsedir. İlk vatandaş tipine antik Roma ve Yunan kent devletlerinde rastlamak mümkündür. Yunan vatandaşlığının özü katılımken, Roma vatandaşlığının özü yasal hakların mülkiyeti olarak dikkat çekmektedir (Heater, 2004: 2). O dönemlerde kentli olan bireyler hem yöneten hem de yönetilen kapsamında aynı kişilerdir. Oluşturulan meclislere direkt katılım yönetimin temel anlayışı haline gelmiştir. Fakat daha sonraki dönemlerde, özellikle Batı'da kendi kendini yönetme anlayışına zıt siyasi sistemler ortaya çıkmıştır. Yasaklayıcı feodal uygulamalar ve inanç sistemlerinden oluşan monarşik otoriteler bunlara örnek gösterilebilir. Feodal toplumun çöküşüyle siyasi otoritenin sınırları, kanunlar ve haklar değişikliğe uğramaya başlamıştır. Seküler kanun yapma sistemi ortaya çıkmış, artık bireylerin düzene sokulması için zorlayıcı, tek yönlü çalışan otoriteler geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır (Marinetti, 2005: 105). Ulus devletlerin ortaya çıkışı bu değişimin en önemli sonuçlarından.

Ulus devletlerle birlikte bireyi devlete bağlayan hukuksal veya siyasi bağ olarak tanımlanan vatandaşlık teriminin önemi özellikle sanayi ve Fransız devrimleri sonrası bireysel özgürlüklerin ve demokrasinin ortaya çıkmasıyla daha da artmıştır. Devlet üyeliği şeklindeki vatandaşlık feodal ilişkilerin parçalanmasıyla kapitalist sözleşmelere dayalı ilişkileri içeren bir dönüşüme itici güç olmuştur (Kadıoğlu, 2012: 169). 20.yy. sonları itibarıyla ortaya çıkan krizler vatandaşlardan çok devletin sorumluluğunda görüldüğü için, siyasi aktörler ve politika yapıcılar bireyin daha doğrudan siyasi kurumlarda ve karar verme sürecinde dâhil olmalarının değerinin farkına varmıştır. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra bir yanda müdahaleci hükümet, refah devleti ve eşitlik ilkeleri üzerine kurulu demokrasi anlayışı ve diğer yandan 20.yy. sonu itibarıyla ekonomi temelli gelişen neo-liberal yönetim anlayışı bu değişimlerin merkezindedir (Yalçın, 2000: 15-17). Bu dönemde

gerçekleştirilen neoliberal politikalar bu siyasi zeminin oluşumunda fayda sağlamış ve demokrasi kavramı bir ideolojiden çok uygulama olarak sorgulanmaya başlamıştır. Artık toplum kaynaklarını ve yeteneklerini sorumluluk olarak kendine fayda sağlaması açısından politikalarda kullanması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Böylece yeni vatandaşlık tipi olan aktif vatandaşlık da bu noktada kendini göstermiştir: katılım, yetkilendirme, kararların alınmasında birincil ilgili olarak vatandaşların dahiliyeti, motivasyon, sorumluluk ve güvenin sağlanması vatandaşlığın temel prensipleri haline gelmiştir (Packham, 2008: 29). Bu anlayışta devamlı olarak desteklenmesi ve yenilenmesi gereken karar verme sürecinde sürekli bir katılımı içeren katılımcı demokrasi olarak daha güçlü vatandaşlar ve sosyal mekânların paylaşımıyla kolektif gücü ortaya koyan sivil toplum yapısı ortaya çıkmıştır.

Sadece görev ve sorumluluklar temelli ulus vatandaşlık anlayışından katılım temelli vatandaşlık tipine doğru geçiş, bu dönem gerçekleştirilen politikaların merkezinde yer almaktadır. Burada ulusal düzeyde yönetim kademelerinin etkinliği çok önemlidir. Özellikle kentlerde sosyal yaşamın düzenlenmesi, sivil katılımın teşvik edilmesi ve siyasi politikaların merkezi olmaktan kurtarılarak topluma mâl edilmesi için yerel düzeyde yönetim anlayışının ağırlık kazanması ve bütünleştirici bir politika takip edilmesi gerekir. Bu bakımdan aktif vatandaşlık siyasi alanda oynadığı rol bakımından önemli olduğu gibi sivil örgütlenme ve sosyal bütünlük açısından da önemli bir hareket olarak görülmektedir. Artık toplumun üyesi olmak yeterli olmamakta, üyeler olarak haklarına sahip çıkmak ve onları geliştirmek, görevlerini yerine getirmenin ötesinde gönüllü olarak topluma fayda sağlama çabaları sergilemek, vatandaşlığın temeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda vatandaşlığı hem bir statü hem de bir uygulama alanı olarak görmek gerekir. Bu yeni şekilde vatandaşlar yönetime üyelik kapsamında kültürel, sembolik ve ekonomik pratikler kümesi ve sivil, siyasi ve sosyal hak ve görevler yığını olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde sıklıkla değinilmeye başlayan bu kavram için genel olarak benzer tanımlamalar yapılmaktadır. Hoskins & Mascherini (2009: 462) aktif vatandaşlığı “insan hakları ve demokrasi çerçevesinde karşılıklı saygı ile karakterize edilen sivil toplum ve siyasi yaşama katılım” olarak; Amitai Etzioni ise bilinçli, faaliyette bulunan ve siyasi olarak etkili olarak (Etzioni, 1968: 11) tanımlamaktadır. Bu tanımlar, farklı sivil ve siyasi bileşenlere ışık tutarak aktif vatandaşlığın temellerini belirlemede sosyal dayanışma ve eşitlik gücünü ortaya koymaktadır. Bunun yanında aktif vatandaş olmanın temel unsurları ise şöyle sıralanabilir (Matituta, 2007: 3-4):

- 1- Geleneksel siyasi eylemler (oy verme, partiye katılma, siyasi bir konuma aday olma)
- 2- Gönüllü toplum eylemleri (toplumla ilgilenen kurumlarla birlikte çalışma, iyi bir amaç için para toplama vs.)
- 3- Siyasi ve sosyal yönü değiştirme yolları arama (gazetelere yazı yazma veya imza kampanyasına katılma gibi legal faaliyetler; trafiğe engel olma, duvarlara yazı yazma, bir yeri işgal etme gibi illegal faaliyetler)
- 4- Kendi kendine planlanan eylemler (finansal olarak destekte bulunmak, kendi kendini yönlendiren bir öğrenci olmak, yaratıcı bir sorun çözücü olmak, girişimci değerleri benimsemek)

Bu unsurlardan anlaşıldığı üzere aktif olmak siyasi, sosyal ve sivil katılım göstermekle ilgili bir meseledir. Son dönemde gerçekleştirilen politikalar da bu açıdan devlet veya daha yerel manada kent sakinlerinin katılımını artırmaya yöneliktir. Katılımı artırmanın en önemli unsurları olarak ise gönüllülük, sorumluluk ve işbirliği olarak gösterilmektedir. Gönüllü olarak toplumsal faaliyetlere katılmak yüksek refah düzeyi anlamına gelmektedir ve yüksek refah düzeyi de uyum, anti sosyal davranışlar ve aşırılık gibi olumsuz durumları azaltır. Gönüllük yanında sorumluluk ve işbirliği de bireylerin aktif bir şekilde sosyal, siyasi veya sivil katılımı gerçekleştirmesine yardımcı olur. Sennett (2012: 16) işbirliğini katılımcıların karşılaşmadan yararlandığı bir değiş tokuş olarak tanımlar: Karşılıklı destek bütün sosyal hayvanların genlerinde vardır ve tek başlarına yapamadıklarını başarabilmek için işbirliği yaparlar. İşbirliği, bir problemi belirli bir kısıtlama dizisi içinde oluşturarak veya keşfederek bir problemi çözmek için tasarlanmış amaçlı bir ilişkidir (Agranoff & McGuire, 2003: 181).

Sonuç olarak vatandaşlığın tarihi gelişimine bakıldığında sosyal ve siyasi alanlar başta olmak üzere birçok faktör vatandaşlığın sadece bilgilendirmek ve görevleri yerine getirmekten ibaret olmayıp, aynı zamanda hareket edebilmek ve farklı alanlarda katılım faaliyetleri göstermekle ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Vatandaşların katılımı ile ilgili faaliyetleri, artık merkezi ve yerel politikaların temel nesnesi olarak görülmeye başlamıştır. Özellikle kent siyasetinde ve kentsel alanlarda varlık göstermeleri gerekliliğinden hareketle bu politikalar kentliyi daha fazla önemsemektedir. Sosyal, sivil ve siyasi yaşamda katılımı artırmak ve kentlileri aktör haline getirmek için aktif vatandaşlık önemli bir araçtır. Aktif vatandaşlığın bu araçsallığını güçlendirmeye yönelik faktörler içerisinde kentli olmak ve kentle barışık olmak önemli bir yer tutmaktadır. “Kentlilik bilinci yüksek bireylerin katılıma daha çok destek vereceği” düşüncesi canlılığını korumaktadır.

2. KENTLİLİK BİLİNCİ

Küresel ölçekte bakıldığında kentlerin genel olarak sanayileşmeye, teknolojik ve ekonomik gelişmelere, siyasi politikaların niteliği ve sosyal sermaye birikimine paralel olarak şekillendiği ve gelişim farklılıkları gösterdiği açıktır. Gelişmiş ülkelerde bu süreç yavaş olurken, gelişmekte veya gelişmemiş ülkelerde daha hızlı bir kentleşme sürecine tanık olunmaktadır. Bu hızlı kentleşme özellikle batı dışı toplumlarda, sanayileşme ve teknolojik ilerlemelerden çok kırsaldan kente göç hareketleri, siyasi adımlar ve ticari faaliyetler çerçevesinde görülmekte, bundan dolayı da sanayi kentinden çok ticari ve siyasi merkezler olarak ifade edilmektedirler (Çelik, 2013: 28). Kentleşmenin hızlı olması birçok sorunu da beraberinde getirmektedir: alt yapı eksiklikleri, istihdamın yetersizliği, ekonomik yetersizlikten kaynaklanan toplumsal eşitsizlikler ve barınak sorunlarından dolayı ortaya çıkan çarpık kentleşme hareketleri bunlar arasında sayılabilmektedir. Bu sorunlar kentlerin yaşanılır kılınmasını zorlaştırmakta ve sürekli olarak sorun odaklı çözümler getirmeye yönelik politikalar geliştirme ihtiyacı doğmaktadır. Kentlerin katılım ve kullanım hakkı temelli gelişim göstermesi gerekirken, bu tür faaliyetler sosyal, kültürel ve fiziksel yapılara aşırı derecede zarar vermektedir. En önemlisi de kentlilerin ortak bilinç oluşturmalarına ve dolayısıyla işbölümü ve toplumsal yapıya katkıda bulunulmasına engel olmasıdır. O zaman kentsel yaşamda kentlilik bilincinin önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Kentlilik bilinci kent sakinlerinin kendilerini kente ait hissetmeleriyle ilgili bir kavramdır. Bu hissin oluşumunda birçok faktör etkili olabilmektedir. Kentin fiziksel yapısı, kültürel birikimi,

komşuluk biçimleri vb. birçok faktör buna örnek verilebilir. Kentlinin etkileşim ve iletişim biçimleri de önemli faktörler arasındadır. Günümüz modern kent anlayışında genel olarak formel ilişkilerin ağırlıkta olması kentlinin kendini kente ait hissetmesinde etkili olabilmektedir. Formel ilişkilerin ağırlıkta olduğu kent yaşamında kentlilik bilincinin daha yavaş bir süreçte geliştiğini de kabul etmek gerekir. Kente göç eden yeni kentliler de düşünüldüğünde bu sürecin yavaşlığı daha rahat anlaşılabilir. Çünkü kente göç eden bireyler belli aşamalardan geçerek kentli olabilmektedir: Bu aşamalar şöyle sıralanabilir (Şahin & Yaylı, 2016):

- Kente gelen bireyin burada kalmaya karar verme sürecidir. İkamet ettiği kenti geçici bir mekân olarak gören bir kişinin tam olarak kentli olabilmesi zor bir süreçtir.
- Ekonomik nedenler diğer bir aşamadır. Yaşamını idame ettirebilecek bir iş bulabilmesi ve bu işin saygınlık oluşturabilecek durumda olması önem arz eder.
- Eğitim ve kültür düzeyi ise bireyin kente uyum sağlamasında gerekli diğer bir aşamadır. Kentin kültürüne ayak uydurabilmesi ve bir bakıma yaşadığı kenti anlayabilmesi ortak bilinç oluşturmada etkilidir.
- Sonuç olarak yukarıda sayılanlara ek olarak kente özgü davranış sergileyebilme özelliği en önemli aşamadır. Yani kamusal alanda farklı açılardan katılım sergileyebilmek bireyin kentlilik bilinci edinmesi ve kentli olabilmesi için bir gerekliliktir.

Bu aşamalardan da anlaşıldığı gibi kentlilik bilinci edinilmesi ekonomik sebeplere, eğitim ve kültür düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu yüzden de kentli olabilmek için sadece bireysel özgürlük değil daha fazlası gerekir sonucunu çıkarabiliriz. Eğitim ve sosyalleşmenin sağlanması için kapsamlı örgütlenmeler gereklidir. Kentler, insanlar için farklı arzuların, heveslerin, korkuların veya hedeflerin mekânıdır. Ama şunu kabul etmek gerekir ki kent, yeterli yemek, barınak, eğitim ve tıbbi yardım almak için yaşam boyu mücadele edilen bir yerdir.

Kentlilik, bireylerin kentte çeşitli nedenlerle zamanla oluşmuş normları, değerleri, sembolleri kısacası kültürel öğeleri ve bir arada yaşama gereksiniminin ortaya koyduğu kuralları anlaması, özümsemesi ve gerektiğinde kullanabilmesidir. Kentlilik ve kentlilik bilincinin kamusal alanla ve davranışsal özelliklerle bağlantılı olduğundan yola çıkarak, kentliliği meydana getiren temel göstergeleri bu iki temel çerçevede incelemek gerekir (Ercoskun vd., 2016). Burada bahsedilen kamusal alan ve davranışsal özelliklerin temelinde sosyalleşme vardır. Özellikle davranışsal açıdan bakıldığında kentlinin kendini bulunduğu mekâna ait hissetmemesi, sorumluluktan kaçması ve topluma yabancılaşması gibi modern kent sorunları ortak hareket etme ve ortak bir bilinç geliştirme konularında engel teşkil etmektedir. Kentte yaşayanların birbirini fark etmesi, birbirlerini anlaması, çeşitliliği normal karşılaması ve kent kültürünü geliştirme çabası içinde olması kentlilik bilinci oluşturmada önemli argümanlardır (Ercoskun vd., 2016: 10). Bunun yanında kentlinin vatandaş olarak siyasi sorumlulukları yanında sivil toplum ve sosyal yaşama katkıda bulunmaya yönelik davranışları bilincin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle de aktif vatandaş olmak bu sorunlara çözüm önerisi olarak gösterilebilmektedir.

Kentli aktif vatandaşlık siyasi katılım sağlamadan daha öte bir davranışı ifade etmektedir. Siyasi katılım yanında kamusal alandaki sivil, sosyal, kültürel ve ekonomik katılımın boyutlarını da dikkate almak gerekir. Ayrıca hak ve sorumluluk bilinci bakımından topluma aidiyet duygusu

hissetmek de gerekli bir boyut olarak kent yaşamında giderek önem kazanmaktadır (Holston & Appadurai, 1996: 201). Çünkü katılım, bireyi sadece vatandaş değil; aynı zamanda onu yönetimin politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olan paydaş konumuna getirmektedir (Yaylı, 2012: 63). Böylece kırsal yaşamın, yabancıların olmadığı, etkileşimin yüksek olduğu, sorumluluk ve görev bilinci içerisinde ve dayanışmanın üst düzeyde olduğu vatandaşlık anlayışının kent yaşamına da aks etmesi ancak kentli aktif vatandaşlar ile sağlanabilecektir. Bunun için oy verme ötesinde siyasi katılım gerçekleştiren, özel alan dışına çıkarak toplumsal örgüt ve kuruluşlara bağlantı sağlayan, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunarak sermaye birikimine katkıda bulunan ve de gerektiğinde toplumsal hareketlerle hak arayışları içinde olan kentli vatandaşlar günümüzde kentsel yaşam gelişimi için önem arz etmektedir.

Aktif vatandaşların sorumluluk ve işbirlikleri ile oluşturdukları sivil toplum kuruluşları ve sosyal-kültürel yardımlaşma dernekleri ve hatta devlet tarafından desteklenen toplum merkezleri gerek vatandaşların etkinliği ve etkileşimi gerekse sosyal-kültürel sermaye birikimi için önemli merkezler olarak dikkat çekmektedir. Bu tür alanların etkileşim ve iletişim sağlamak için faaliyetler geliştirme özelliği yanında, kamuyu ilgilendiren konularda tartışma ve işbirliği yapma yerleri olma özelliği de taşıması aktif vatandaşların her türlü katılım sergilemesinde etkili olmaktadır. Kentlilere öz bilinç ve kendini yönlendirme becerisi kazandıran bu kurumlar, tek taraflı karar alma veya uzaktan denetleme ve yönetme gibi günümüzde oldukça sık rastlanan faaliyetlere de meydan okuyan davranışlar geliştirilmesine yardım eder (Mumford, 2007: 609). Öyleyse kentlilik bilincinin geliştirilmesi ve böylece kent kültürüne katkıda bulunmak, fiziksel yapıda iyileştirmelere yardımcı olmak ve sonuç olarak daha yaşanabilir bir kent mekânı ortaya çıkarmak için aktif vatandaşlığın gerektirdiği gibi davranmakla yakından ilişkilidir. Katılım temelli gerçekleşen faaliyetler günümüz kentlerinde yabancılaşma, bireyselleşme, aidiyetsizlik, sorumluluktan kaçma gibi olumsuz sonuçların önüne geçebilecektir.

3. KENTLİLİK BİLİNCİNİN AKTİF VATANDAŞLIK GELİŞİMİNDEKİ ROLÜ: ANKARA-KIRIKKALE ÖRNEĞİ

Kentlilik bilinci küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan modern dünyada, yaşadığı kente sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ana başlıklarıyla özetlenebilen ve hizmet kalitesi ile de ilgili çağdaş demokrasi temeline dayanan bir düşünce sisteminden beslenmektedir (Yaylı & Kaya, 2018). Ercoşkun vd. (2016) yaptıkları bir çalışmada kentlilik bilincini kent kimliği-yerel bağlılık, kentin sunduğu imkânlar ve katılım, çevre bilinci oluşturma ve yönetim şeklinde üç maddeyle ilişkilendirmiştir. Kültürel özellikler, aidiyet duygusu ve etkileşim mekânsal bağlılıkla ilgilidir ve kentin sunduğu kamusal imkânlar bu bağlılığa doğrudan etki etmektedir. Ev, sokak ve caddeler, çalışılan yerler ve benzeri alanlar kamusal etkileşim alanlarıdır. Kentli, kamusal alanı kullandığı sürece mekâna bağlılığını geliştirir. Bağlılığın gerçekleşmesiyle birlikte katılım daha kolay gerçekleşebilmektedir. Burada bahsedilen katılım sosyal, sivil ve siyasi yaşamla ilgilidir. Katılımın gerçekleşmesi ise sorumluluk almak ve kentlinin çevresine karşı daha bilinçli davranmasına sebep olmaktadır. Böylece kentlilik bilinci ortaya çıkmaktadır. Öyleyse kentlilik bilinci düzeyi aktif vatandaşlığın temel göstergeleri olan sosyal, sivil ve siyasi hayata katılımı doğrudan bir ilişki içerisinde.

3.1.Yöntem

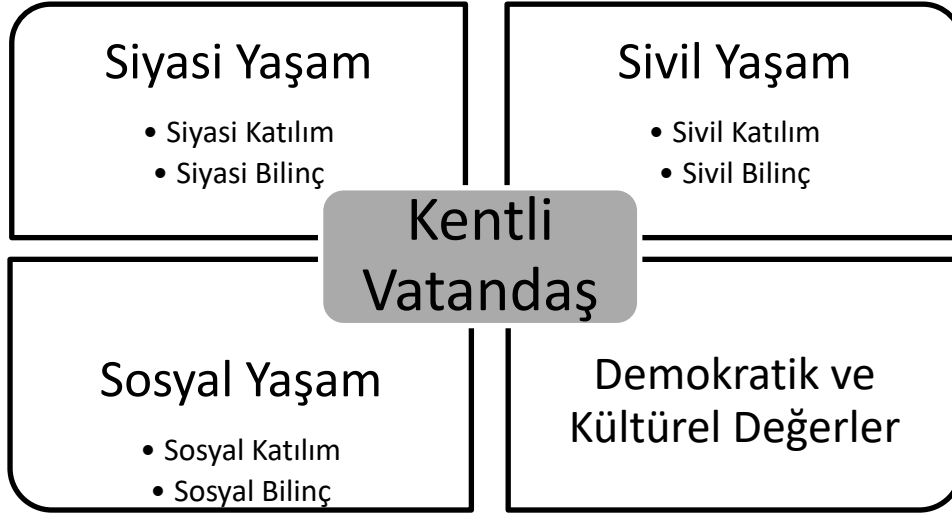
Kentli yaşamı sosyal, sivil ve siyasi olmak üzere üç temelde sürdürülmektedir. Sosyal yaşam bireyin komşuluk ilişkileri, ziyaretler, yaptığı spor faaliyetleri vb. faaliyetleri içerir. Sivil yaşam çoğunlukla sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplum yararına gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Siyasi yaşam ise yönetim kademelerini etkilemeye yönelik parti faaliyetleri, üyelikler, sandık başında oy kullanma gibi faaliyetlerden oluşur. Aktif vatandaşlığın temel unsuru bu yaşam tarzı içerisinde sosyal, sivil ve siyasi katılım gerçekleştirmek üzerinedir. Aktif katılımın gelişiminde kentlilik bilincinin rolünü analiz edebilmek için kent düzeyinde sosyal, sivil ve siyasi katılım ve bilinç arasında bir karşılaştırma yapma gerekliliği doğmaktadır. Bu çalışmada, karşılaştırmalı analiz için nicel bir araştırma yapılmış ve araç olarak Kentli Vatandaş Katılım Ölçeği (KVKÖ)² kullanılmıştır. Ölçek siyasi, sosyal ve sivil yaşam ve demokratik ve kültürel değerler olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır (Şekil 1). Bu boyutlarla ilgili önermelerin içeriği ise şöyle özetlenebilir (Altun & Şahin, 2019, s. 1820-1821):

- Siyasi yaşam boyutunda “Siyasi katılım” alt boyutu siyasi davranış düzeyi ile ilgilidir. Siyasi partilerde gönüllü çalışma, siyasi partilerin rozetini çekinmeden takma, siyasi partilere bağış yapma, arkadaş ortamlarında siyasi tartışmalara girme ve genel olarak siyasi yaşamda aktif olma davranışları bu alt boyutun genel durumu olarak dikkat çekmektedir. İkinci alt boyut olan “Siyasi bilinç” ise bilişsel düzeyi belirleyen bir alt boyuttur. Siyaseti anlama, kadınların da siyasette olması gerektiğine inanma, siyasi programları izleme ve yerel yönetimlerin siyasette ulusal düzeyden daha etkili olduğu düşüncesinde olma durumları bu alt boyutu açıklamaktadır.
- Sivil yaşam boyutunda da yine iki alt boyut (Sivil Katılım, Sivil Bilinç) mevcuttur. “Sivil Katılım” alt boyutu davranışsal bir özellik göstermektedir. Kentin alt yapı sorunlarıyla ilgili olma ve gerektiğinde belediyeyle temasa geçme, imza toplama kampanyalarına ve protestolara çekinmeden katılma durumlarının yanında bu tür davranışlar için maddi yeterliliğinin olduğuna dair durumları açıklayan bu alt boyut sivil toplum kuruluşlarının etkinliğine olan inancı da ölçmektedir. İkinci alt boyut olan “Sivil Bilinç” ise bilişsel bir özellik göstermektedir. Vatandaşın sorumluluklarını ve haklarını bilme, fikirlerini rahatça söyleyebilme ve yakın çevresindeki olaylarla ilgili rahatça konuşabilme durumları bu alt boyutu açıklamaktadır.
- Sosyal yaşam boyutu da iki alt boyuttan (Sosyal Katılım, Sosyal Bilinç) oluşmaktadır. “Sosyal Katılım” alt boyutu davranışsaldır. Çevrede meydana gelen olumsuzluklara çekinmeden müdahale etme, cenaze ve düğün gibi arkadaş çevresinin toplantılarına katılma, arkadaşlarla sohbet etme, büyükleri ziyaret etme, kendini toplumun bir üyesi olarak hissetme ve uzak yerlere gittiğinde çevresini özleme bu alt boyutu açıklamaktadır. “Sosyal Bilinç” alt boyutu ise bilişseldir. Kentin sosyal, kültürel ve spor faaliyetlerinin farkında olma, düzenlenen faaliyetlere katılma ve yerel medyayı takip etme bu alt boyutu açıklamaktadır.

² KVK Ölçeğinin geliştirilmesi ve güvenilirlik-geçerlilik çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz (Altun & Şahin, 2019).. Ölçeğin önermeleri ve faktör yük değerleri için: EK-1

- “Demokratik ve Kültürel Değerler” şeklinde isimlendirilen diğer boyut ise ayrımcılığa karşı kanunlar yapılması gerekliliğine inanma, oy vermek ve kanunlara uymak davranışlarını sergileme, dinî değerlere sahip çıkma, sorumlulukların farkında olma ve din, dil, ırk ayrımı gözetmeden herkese eşit yaklaşım sergilenmesi gibi durumları ölçen bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1. Kentli Vatandaş Katılım Ölçeği (KVKÖ) temel yapısı



Sivil, siyasi ve sosyal yaşam yanında değerleri de kapsayan bu boyutlar ve katılım ve bilinci kapsayan alt boyutlar genel olarak kentli vatandaşın aktif olma durumunu ifade etmektedir. Çalışma metropol kent olan Ankara ve küçük bir iç Anadolu kenti olan Kırıkkale’de kümelere göre kota örneklem yöntemi ile görüşülen 1107 örneklemeden elde edilen verilerin analizinden oluşmaktadır. Bu kentlerin seçilmesindeki amaç, nüfus yoğunluğu fazla olan yerleşim yerleri ile az olanlar arasında da ayrıca karşılaştırma yapabilmeye imkânı sağlamasıdır. Elde edilen veriler SPSS istatistik programında tanımlanmış ve istatistiksel analizler yapılmıştır. Yapılan t-testi, regresyon ve korelasyon analizleriyle bu boyutlar ve alt boyutlar arasındaki etki, ilişki ve farklılık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2.Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların istatistiksel analizler sonucunda ortaya çıkan frekans değerlerine göre çalışmamıza katılan 1107 katılımcıdan %41,6’sı Kırıkkale (N=460) ve %58,4’ü (N=647) ise Ankara’da ikamet eden 18 yaşından büyük kentli vatandaşlardan oluşmaktadır. Katılımcıların kentlere ve yaşa göre dağılımını gösteren tabloya bakıldığında, %28,5’i (N=315) 25 yaş ve altı iken %22,3’ü (N=247) 46 yaş ve üstü olarak görülmektedir (Tablo 1). Cinsiyete göre, katılımcıların yaklaşık %54’ü (N=592) kadın ve %46’sı (N=513) ise erkektir. Cinsiyete ve yaşa göre kent temelinde dengeli bir dağılım olduğu da dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyine göre frekans değerleri incelendiğinde katılımcıların %32’sinin lise, %29’unun ise ilköğretim mezunları olduğu görülmektedir. Ön-lisans (%20) ve lisansüstü (%20) düzeyinde eğitimi olan katılımcıların oranları ise diğerlerine göre düşüktür. Kentler bakımından dengeli bir dağılım olduğu dikkat

çekmektedir. Kırıkkale’de ilköğretim (%33) mezunlarının oranı Ankara’ya göre biraz yüksekken, Ankara’da ön-lisans mezunlarının (%22) daha yüksek bir orana sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların yaşa, cinsiyete ve eğitim düzeyine göre dağılımı

	Yaş				Eğitim düzeyi		
	Kırıkkale	Ankara	Toplam		Kırıkkale	Ankara	Toplam
25 ve altı	99	216	315	İlköğretim ve altı	153	164	317
	21,5%	33,4%	28,5%		33,4%	25,5%	28,8%
26-35 arası	116	156	272	Lise	143	206	349
	25,2%	24,1%	24,6%		31,2%	32,1%	31,7%
36-45 arası	132	140	272	Ön lisans	74	143	217
	28,7%	21,7%	24,6%		16,1%	22,3%	19,7%
46 ve üstü	113	134	247	Lisans ve üstü	89	129	218
	24,0%	20,7%	22,3%		19,4%	20,1%	19,8%
Cinsiyet							
	Kırıkkale	Ankara	Toplam				
Kadın	220	372	592				
	47,9%	57,6%	53,6%				
Erkek	239	274	513				
	52,1%	42,4%	46,4%				

Tablo 2. Kentli vatandaş katılım düzeylerinin kentlere göre analizi

	Kent	N	Ortalama	P
Siyasi Katılım ³	Kırıkkale	443	2,83	0,002
	Ankara	617	2,64	
Sosyal Katılım	Kırıkkale	444	3,90	0,133
	Ankara	625	3,82	
Sivil Katılım	Kırıkkale	442	3,11	0,448
	Ankara	633	3,15	

Sosyal, siyasi ve sivil yaşamın büyük kentlerde (Ankara) ve küçük kentlerde (Kırıkkale) karşılaştırmalı analizini yapmak suretiyle bilinç düzeylerinin katılım düzeylerine, diğer bir ifadeyle kentlilik bilincinin aktif vatandaşlığın oluşumundaki rolünü belirlemeyi hedeflediğimiz bu çalışmada t-testi, korelasyon ve regresyon analiz sonuçları aşağıda verilmiştir. Amaç büyük ve küçük kent arasında karşılaştırma yaparak katılımın ve bilincin aralarındaki bağlantıyı belirlemeye çalışmaktır. İlk olarak katılım düzeylerinin kentlere göre analizine bakıldığında (Tablo 2) siyasi katılımın Kırıkkale gibi küçük kentlerde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu

³ Tavares ve Carr (2014: 272) da kentler büyüdükçe siyasi katılımın azaldığı sonucuna varmaktadır.

ifade edilebilir ($p < 0,05$). Siyasi katılımın en kolay ve ilk adımı olarak yerel yönetimlerin ve yerel siyasetin ön planda olduğu (Yaylı & Eroğlu, 2015: 507) düşüncesinden yola çıkarak Kırıkkale gibi küçük kentlerin siyasi manada daha aktif katılım gerçekleştirdikleri ifade edilebilir. Diğer taraftan diğer faktörler için anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

Bir diğer analiz olan bilinç düzeylerinin kentlere göre farklılıklarını incelemek için bağımsız örneklem t-testi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3). Tabloya göre kentler arasında sivil, siyasi ve sosyal bilinç düzeyleri ile ilgili anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p < 0,05$).

Tablo 3. Kentli vatandaş bilinç düzeylerinin kentlere göre analizi

	Kent	N	Ortalama	p
Siyasi Bilinç	Kırıkkale	444	3,35	0,107
	Ankara	620	3,25	
Sivil Bilinç	Kırıkkale	445	3,86	0,759
	Ankara	633	3,84	
Sosyal Bilinç	Kırıkkale	445	3,15	0,472
	Ankara	630	3,19	

Faktörlerin siyasi katılımı açıklama düzeyini belirlemek üzere sabit teriminin de eklendiği ($T=4,860$) regresyon analizi gerçekleştirilmiştir ve sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Buna göre, araştırma modeli anlamlı bulunmuş ve bağımsız değişkenler siyasi katılımın % 39,2'sini açıklamaktadır. Araştırma modeline göre siyasi bilinç, sivil bilinç, sosyal bilinç, değerler, cinsiyet ve yaşanan kentin siyasi katılımı etkilediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan yaş ve eğitim düzeyi siyasi katılımı etkilememektedir. Farklılık analizlerinde de görüldüğü üzere kentin büyük olması siyasi katılımı azaltmaktadır.

Tablo 4. Siyasi katılımı etkileyen faktörler

Bağımlı Değişken: Siyasi katılım		T	p
Sabit		4,860	0,000
	Standart B		
Siyasi Bilinç	0,561	17,428	0,000
Sivil Bilinç	-0,125	-3,239	0,001
Sosyal Bilinç	0,296	10,504	0,000
Değerler	-0,131	-3,411	0,001
Kırıkkale/Ankara ⁴	-0,059	-2,298	0,022
Yaş	0,002	0,072	0,943
Eğitim	-0,034	-1,170	0,242
Cinsiyet	0,094	3,528	0,000
F: 67,164	R: 0,626	R ² : 0,392	0,000

⁴ Onyx vd. (2011: 64) siyasi katılım faaliyetlerinin küçük kentlerde yoğunlaştığı sonucu, çalışmamızda çıkan sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Sivil katılımı, kentli vatandaşlığın bilişsel değişkenleri ve yaşanılan kent değişkenlerinin açıklama düzeyini belirlemeye çalışılmıştır. Sabit teriminin (T=1,101) de eklendiği regresyon analizi gerçekleştirilmiş ve sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Sivil katılımı yönelik regresyon analizine göre araştırma değişkenlerinin sivil katılımın %51'ini açıkladığı, sivil-siyasi-sosyal bilinç, değerler, yaş, eğitim, kiminle yaşandığı ve cinsiyet değişkenleri sivil katılımı etkilediği anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Sivil katılımı etkileyen faktörler

Bağımlı Değişken: Sivil katılım		T	P
Sabit		1,101	0,271
	Standart B		
Siyasi Bilinç	0,096	3,698	0,000
Sivil Bilinç	0,363	11,831	0,000
Sosyal Bilinç	0,422	18,054	0,000
Değerler	-0,126	-3,840	0,000
Kırıkkale/Ankara	0,058	1,360	0,174
Yaş	0,054	2,209	0,027
Eğitim ⁵	0,047	2,233	0,026
Cinsiyet	0,093	2,143	0,032
F: 108,401	R: 0,715	R ² : 0,511	0,000

Sosyal katılımı, aktif vatandaşlığın bilişsel değişkenleri ve yaşanılan kent değişkenlerinin açıklama düzeyini belirlemek üzere sabit teriminin de eklendiği regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 6). Buna göre, araştırma modeli anlamlı bulunmuş ve bağımsız değişkenler sosyal katılımın % 68,1'ini açıklamaktadır. Aktif vatandaşlığın sosyal katılım boyutuna yönelik gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda sivil bilinç, sosyal bilinç, değerler ve kent büyüklüğünün etkili değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan siyasi bilinç düzeyi sosyal katılımı etkilememektedir.

Tablo 6. Sosyal katılımı etkileyen faktörler

Bağımlı Değişken: Sosyal katılım		T	p
Sabit		4,971	0,000
	Standart B		
Siyasi Bilinç	0,006	0,269	0,788
Sivil Bilinç	0,241	9,192	0,000
Sosyal bilinç	0,232	11,752	0,000
Değerler	0,478	17,173	0,000
Kırıkkale/Ankara ⁶	-0,110	-3,043	0,002
Yaş	-0,004	-0,193	0,847
Eğitim	-0,031	-1,729	0,084
Cinsiyet	-0,102	-2,790	0,005
F: 220,703	R: 0,825	R ² : 0,681	0,000

Gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçlarına göre; siyasi bilinç, sivil bilinç, sosyal bilinç ve değerler ile siyasi katılım, sivil katılım ve sosyal katılım arasında anlamlı pozitif yönlü (genellikle

⁵ Hoskins vd. (2008: 397) sosyal, sivil ve siyasi katılımı eğitim düzeyinin ilişkili olduğunu iddia etmektedir.

⁶ Gottdiener & Hutchison (2010: 78) kentlerin fiziksel çevresindeki değişim ve dönüşümün sosyal katılımı etkilediğini rapor etmektedir.

orta düzeyde) ilişkiler tespit edilmiştir. Bu ilişkileri incelemek üzere gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir. Kırıkkale’de de benzer ilişkiler olmasına karşın sivil bilinç ile siyasi katılım arasında, değerler ile siyasi katılım arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmemiştir. Ankara’da kentli vatandaş bilinç düzeyleriyle katılım düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki görülürken, Kırıkkale’de siyasi katılım ile değerler ve sivil bilinç arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p < 0,05$).

Tablo 7. Kentlerde kentli vatandaşlık boyutları arasındaki ilişkiler

		Siyasi Katılım ⁷		Sivil Katılım		Sosyal Katılım ⁸	
		Kırıkkale	Ankara	Kırıkkale	Ankara	Kırıkkale	Ankara
Siyasi Bilinç	Pearson Correlation	0,415**	0,587**	0,317**	0,474**	0,446**	0,486**
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	N	437	604	433	612	435	603
Sivil Bilinç	Pearson Correlation	0,078	0,280**	0,417**	0,625**	0,674**	0,716**
	Sig. (2-tailed)	0,106	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	N	435	610	435	625	434	616
Sosyal Bilinç	Pearson Correlation	0,435**	0,371**	0,598**	0,605**	0,359**	0,615**
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	N	437	607	435	621	436	617

3.3. Değerlendirme

Kentlilik bilincinde üç temel unsur olan sosyal, siyasi ve sivil bilinç düzeylerinin katılım türleri ile karşılaştırıldığı bu çalışmaya göre bilinç düzeyleri ile katılım arasında bazı anlamlı farklılıklar, ilişkiler ve etkiler ortaya çıkmaktadır. Siyasi katılım alt boyutunda yapılan değerlendirmelere göre kentler küçüldükçe siyasi katılım artmaktadır. Yapılan literatür taramasında da buna benzer sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmaktadır (Tavares & Carr, 2012; Carr & Tavares, 2014; Onyx vd., 2011). Siyasi katılımın tüm bilinç düzeyleriyle ilişkili olduğu ve bu ilişkinin pozitif yönlü olduğu söylenebilir. Ayrıca siyasi bilinç ve sosyal bilinç düzeylerinin siyasi katılımı olumlu yönde fakat sivil bilincin ise olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca kentler küçüldükçe siyasi katılımın arttığı da yapılan analizlerden tespit edilmiştir. Farklılık analizlerinde de görüldüğü üzere kentin büyük olması siyasi katılımı azaltmaktadır. Kentlileşme düzeyi ile siyasi katılım arasında olumlu yönde etkilenme olduğunu ifade eden İnan (2004, s. 152) ise, mahalle karşılaştırması yaptığı çalışmasında, kentlileşmenin yüksek olduğu mekânlarda siyasi ilgi, siyasi etkileme ve etkilenme, siyasi bilgi, örgütsel katılma ve oy kullanma düzeyleri açısından daha katılımcı bir tutum geliştirildiği sonucuna varmaktadır. Literatürde ise siyasi bilinçle siyasi katılım arasındaki ilişkinin belirsiz olduğu; bazı araştırmalar pozitif bir ilişki bulmuşken, diğerleri negatif veya ilişki olmadığını rapor etmektedir. Ayrıca siyasi ilgi de katılımı pozitif ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Weerd vd., 2005; Whiteley, 2005).

Sivil katılımı ilgili analizlere bakıldığında da benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Kent temelinde bir farklılık veya etkiye rastlanmazken, tüm bilinç düzeylerinin sivil katılımı olumlu

⁷ Siyasi katılımı siyasi bilinç arasında pozitif veya negatif ilişkiler olduğunu rapor eden çalışmalar bulunmaktadır (Weerd, Mireille Gemmeke, & Rij, 2005).

⁸ Esau (2009: 398) çalışmamızdaki bulguların aksine, sosyal bilinçle katılım arasında ilişki olmadığını iddia etmektedir.

yönde etkilediği söylenebilir. Özellikle sivil ve sosyal bilinç sivil katılımın gelişiminde en önemli faktörlerdir. Sivil katılımın boyutları ve aktif vatandaşlık ile ilişkisi ile ilgili çalışmalara baktığımızda genel olarak Türkiye’de sivil katılım ile aktif vatandaşlık arasında sıkı bir ilişki olduğu dikkat çekmektedir (Çakmaklı, 2017), (Şentürk vd., 2016). Pasif vatandaşlığın yoğun olduğu ortamda aktif vatandaşlığın durumunun incelendiği bir çalışmada, sivil toplum kuruluşlarına katılımın vatandaşlık becerileri, değerleri ve faaliyetlerini geliştirmede oldukça etkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Çakmaklı, 2017: 113).

Sivil katılım boyutunda ise kentin büyüklüğünün etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Türkiye’de genel olarak sivil toplum kuruluşu üyeliklerinin fazla olmasına rağmen⁹ aktif katılım konusunda sorunlar yaşandığı dikkat çekmektedir. Küçük kentlerde bu tür kuruluşların sayıca az olması veya olsa bile kentlilerin bu kuruluşlara katılım sergilemek yerine direkt olarak hükümetlerle daha sık işbirliği yapıyor olmaları sonucu çıkabilmektedir (Agranoff & McGuire, 2003: 124). Tavares’e göre kentler büyüdükçe gönüllü grup ve kurumlar yeni üyeliklerin ilgisini çekmekte daha başarılı olmaktadır çünkü yakınlık, iletişim ve bilgi yayılımında önemli tasarruflara imkân vermektedir. Grup hareketliliği daha büyük kentlerin negatif etkisini azaltabilmekte ve sivil katılım ihtimalini artırmaktadır (Tavares, 2012: 286). Bu faaliyetlere yüksek derecede katılımı olan bir ülkenin çok fazla sosyal sermayeye ve sağlıklı, canlı bir demokrasiye sahip olması beklentisi (Steenekamp & Loubser, 2016: 124) sivil katılımın önemini daha da artırmaktadır.

Son olarak sosyal katılım boyutu incelendiğinde, siyasi bilinç dışında diğer bilinç düzeylerinin bu katılımı olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Küçük kentlerde katılım daha fazladır ve kentler büyüdükçe kentlinin sosyal davranışlarında azalma görülmektedir. Özellikle sosyal bilincin sosyal sermayeyle ilgili olduğu düşünüldüğünde benzer sonuçlar elde edilen çalışmalara rastlanmaktadır. Dekker’in (2007: 375-376) çalışmasına göre kentlilerin yaklaşık üçte birinin mahalledeki resmi ve gayri resmi etkinliklere katıldığı görülmekte, arkadaş sayısının fazlalığının ve sapkın davranışlardan çekinilmesiyle katılım arttığı ifade edilmiştir. Birlikte yaşayan bireylere güven, katılımı pozitif ilişkili bulunmuş, sosyal bilinç boyutunun katılım üzerindeki bu etkisinin, sosyal ağlardan ve doğrudan bir ilişkiden ziyade hoşgörülü davranışlar hakkındaki ortak fikirlerden kaynaklandığı öne sürülmüştür. Ayrıca Şentürk ve vd.’nin (2016: 356) gönüllülük ile ilgili yaptığı çalışmada, hoşgörülü ve gönüllülük esaslı faaliyetlerin kolektif davranışları güçlendirdiği, sosyal katılımı güçlendirdiği ve sosyal bilinç konusunda algılarının aktif katılımı artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada gönüllü sosyal faaliyetlerin sayısındaki artışın manevi duyguları olumlu yönde artırdığı da ifade edilmektedir.

Kente yönelik yapılan yatırımların ve fiziksel koşullarda meydana gelen değişikliklerin de sosyal katılımı olumlu yönde etkilediğine dair düşünceler dikkat çekmektedir. Büyük kentlerde daha hızlı gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri bu konuda örnek olarak gösterilebilir (Gottdiener & Hutchison, 2010: 78). Bunun yanında kentli vatandaşlar ile sosyal bilinç arasında ilişkiyi inceleyen bazı çalışmalarda ilişki olmadığına dair sonuçlara da rastlanmaktadır. Esau’nun çalışmasında sosyal bilinci yüksek olması veya olmaması ile aktif olmak arasında bir ilişki bulunamadığı rapor edilmektedir (Esau, 2009: 398).

⁹ BM’ye göre, beş kişiden birinin bir STK formuna katıldığı tahmin edilmektedir. (Green, 2008: 59)

Sonuç olarak kentli aktif vatandaşlık bakımından sivil, siyasi ve sosyal bilinç düzeyleri, katılım türlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Demografik özelliklerin de büyük oranda kentlerin büyüklüğüne göre katılım ve bilinç düzeylerinde farklılıklar yarattığı açıktır. Ankara ve Kırıkkale’de gerçekleştirilen bu çalışmadan yola çıkarak genel olarak kentli aktif vatandaşlığın düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Analizler sonucunda kentlilik bilincinin özellikle büyük kentlerde giderek azaldığı ve dolayısıyla katılımı olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Buradan hareketle sosyal, sivil ve siyasi bilinç düzeylerinin katılımı doğrudan ilişkili olduğu ve kentlilik bilinci konusunda da sorunlar yaşandığı sonucuna varılabilir.

SONUÇ

Kentleri sadece bir fiziksel mekân olarak görmek yanlıştır. Kültürüyle ve kentliye sunduğu imkânlarla bir yaşam alanıdır. Kentin nüfus bakımından ve mekânsal büyümesi sonucu oluşan sosyal yapıdaki değişiklikler, kentlilerin etkileşim kurma biçimlerinde farklılıklar yaratır. Kenti yaşamak yerine kendi kendine yaşamak daha kolay gelir kentli için ve yalnızlaşma, yabancılaşma kaçınılmaz son olur. Günümüz toplumlarında ve kent yaklaşımlarında kentlinin bu yalnızlaşma, yabancılaşma ve bireyselleşme durumlarından kurtarılması yönünde önemli çabalar görülmektedir. Geleneksel olan geri dönmek veya değişime ayak uydurmak gibi çabalar yanında aktif toplumu hedefleyen uygulamalar da başka bir çözüm önerisi olarak görülmektedir. Aktif toplumun aktörleri olarak aktif vatandaşlar bu uygulamalarda merkezi bir yer tutmaktadır. Rasyonel olduğu kadar duygusal etkileşim, topluma ve kente uyum, ortak kültür ve bilinç kazanma gibi eylemler aktif vatandaşlıkla ilişkilendirilmekte ve bu eylemlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

İstikrarlı bir demokrasi, sivil hak ve hürriyetlerin bilincinde olma ve sosyal organizasyonlara dâhil olma gibi faaliyetleri içeren bu vatandaşlık tipi, özellikle yerel düzeyde politikaların temel unsuru olarak görülmektedir. İçerik olarak siyaset, uzmanlık, sivil toplum ve aile kurumunu kapsayan aktif vatandaşlık, karşılıklı saygı içerisinde insan hakları ve demokrasiye uygun sivil topluma, sosyal ve siyasi yaşama katılıma dayanmaktadır. Kent mekânını düzenlenmesinde aktif rol alan aktörlerden biri olarak aktif vatandaşlar, ortak bilinç geliştirme konusunda yerel düzeyde mekânsal pratiklere ihtiyaç duymaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında çalışmak, dilekçeler ve bildirimler imzalamak, kanuni eylemlere katılmak, günlük yaşamda daha fazla sosyal organizasyonlara katılmak ve siyasi anlamda parti üyeliği ve oy kullanma davranışları bireysel temelde önem kazanmıştır.

Türkiye’de kentlerin son yıllarda idari ve ekonomik hamlelerle hızlı bir gelişim göstermesi, fakat kentlinin kentleşme düzeyinin yavaş veya bozuk ilerlemesi sorunları da beraberinde getirmektedir. Kentlerin ikinci plana itildiği veya kent mekânının fiziksel bir alandan ibaret olduğunu düşünen mantık çerçevesinde bu tür kentleşme olgusunun ve kentlilik bilincinin gelişemeyeceği gayet açıktır. Bu çalışma, kentlerin gerçek sahiplerinin kentlilerin kendileri olması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Kentli ile devletin bir arada olduğu yönetim anlayışı her zaman canlılığını korumaktadır. Kentli olarak vatandaş görev ve sorumlulukları yanında kent fiziksel, ekonomik veya sosyal yapılanmasına hem fikir olarak hem de faaliyet olarak katkıda bulunmaktadır. Böylece hem devletin yükü hafifletmekte hem de kentlinin kentli olma bilinci giderek artmaktadır.

Kenti sahiplenmek konusunda önemli bir olgu olarak karşımıza çıkan kentlilik bilinci, gerçekleşen ekonomik ve siyasi politikaların etkili olmaması durumunda sosyal bozulmalara bağlı olarak gerileyebilmektedir. Bireyin yaşadığı kente bağlılığı kentin kamusal alana katılması, kentin gelişimine katkıda bulunması ve en önemlisi de sosyal yönden kendini yabancılıktan kurtarması bağlamında önem kazanır. Bu yüzden de birey ile ekonomik, idari ve sosyal oluşumların ilişkili olması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kentlerde, kamusal alan ve özel alanlarda katılımı artırmak için iletişim kanallarının (Sivil toplum kuruluşları, dernekler, konseyler gibi belediye oluşumları vb.) kullanılması da etkili olabilmektedir.

Kentlilik bilincinin kazanılması, çeşitli eğitim faaliyetleri, sosyalleşme hareketleri ve kırdan kente göç edenlerin kentte tutunmasını sağlayan kurumların yardımı ile sağlanabilmektedir. Bu tür kişiler arası faaliyetlerin yanında üzerinde durulması gereken diğer husus ise kentlilik bilincini etkileyen diğer bir etken olarak kent mekânının kendisidir. Caddeler, sokaklar, işaretler, yollar, kavşaklar veya meydanlar yer olarak fiziki bir ifade bulabildiği gibi mekân olarak da insanların bir araya geldikleri, diğer bireylerle iletişim kurarken kullandıkları, herkes için farklı anlamları olabilen veya daha özelde bireyin kentlileşmesine yardımcı olan argümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı özellikle kamusal alanın kentlinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir. Bu düzenlemeler çevre düzeninin olduğu, temiz, doğayla iç içe ve kentliyi kendi özel alanına kapatmak yerine onun iştahını açan nitelikte olmalıdır. Bu konuda gerçek yetkili ise yöneticiler değil kentlinin kendisinin olduğu da unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003), Collaborative public management: new strategies for local governments, Washington: Georgetown University Press
- Altun, A., & Şahin, K. (2019), “Kentli Vatandaş Katılım Ölçeği'nin geliştirilmesi üzerine.” Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 1807-1826
- Carr, J. B., & Tavares, A. (2014). “City Size and Political Participation in Local Government: Reassessing the Contingent Effects of Residential Location Decisions Within Urban Regions.”, Urban affairs Review, 50(2), 269-302
- Çakmaklı, D. (2017), “Rights and obligations in civil society organizations: learning active citizenship in Turkey”, Southeast European and Black Sea Studies, 17(1), 113-127
- Çelik, C. (2013), Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına. İstanbul: Hikmetevi Yayınları
- Dekker, K. (2007), “Social Capital, Neighbourhood Attachment and Participation in Distressed Urban Areas. A Case Study in The Hague and Utrecht, the Netherlands.” Housing Studies, 22(3), 355-379
- Ercoskun, Ö. Y., Öcalır-Akünel, E. V., Yenigül, B. S., & Alkan, L. (2016), “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler Ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları.” Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 11(Özel), 4-23
- Esau, M. V. (2009), “Assessing the Impact of Social Capital and Trust on Active Citizenship in Bonteheuwel, Cape Town.”, Politikon, 36(3), 381-402
- Etzioni, A. (1968), The Active Society, New York: The Free Press
- Gottdiener, M., & Hutchison, R. (2010), The new urban sociology, USA: Westview Press
- Heater, D. (2004), A History of Education for Citizenship, London: RoutledgeFalmer
- Holston, J., & Appadurai, A. (1996), “Cities and Citizenship”, Public Culture(8), 187-204

- Hoskins, B. L., & Mascherini, M. (2009), "Measuring Active Citizenship through the Development of a Composite Indicator", *Soc Indic Res*, 90, 459-488
- Hoskins, B., D'Hombres, B., & Campbell, J. (2008), "Does Formal Education Have an Impact on Active Citizenship Behaviour?", *European Educational Research Journal*, 7(3), 386-402
- İnan, Ö. (2004), *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitapevi
- Kadıoğlu, A. (2012), *Vatandaşlığın Dönüşümü- Üyelikten Haklara (2 b.)*. İstanbul: Metis Yayınları
- Marinotto, Michael, "Who wants to be an active citizen? The politics and practice of community involvement", *Sociology*, Cilt 37, Sayı 1, 2003 s. 103-120.
- Matituta, C. (2007), *Active Citizenship and Governance in Easter Europe*. Switzerland: Institute of Federalism
- Mumford, L. (2007), *Tarih Boyunca Kent - Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (G. Koca, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Onyx, J., Kenny, S., & Brown, K. (2011), "Active Citizenship: An Empirical Investigation", *Social Policy&Society*, 55-66
- Packham, C. (2008), *Active Citizenship and Community Learning*. Cornwall: Learning Matters
- Sennett, R. (2012), *Beraber*. (İ. Özkürallı, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yay
- Steenekamp, C., & Loubser, R. (2016), "Active Citizenship: A Comparative Study of Selected Young and Established Democracies", *Politikon*, 43(1), 117-134
- Şahin, K., & Yaylı, H. (2016), "Geleneksel Göçebelikten Modern Göçlere Türkiye'de Gençlerin Kentlilik Bilinci -Kırıkkale Örneği Üzerinden Bir Analiz-", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 79-108
- Şentürk, M., Adıgüzel, Y., & Turan, B. (2016), *Üniversitede gönüllü olmak- Üniversite Öğrencilerinin Gönüllülük Algıları, Eğilimleri ve Deneyimleri Araştırması: İstanbul Üniversitesi Örneği*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Limit Ofset
- Tavares, A. F., & Carr, J. B. (2012), "So Close, Yet So Far Away? The Effects of City Size, Density and Growth on Local Civic Participation", *Journal of Urban Affairs*, 35(3), 283-302
- Weerd, M. d., Mireille Gemmeke, J. R., & Rij, C. v. (2005), *Indicators For Monitoring Active Citizenship and Citizenship Education* Amsterdam: Regioplan
- Whiteley, P. (2005), *Citizenship Education Longitudinal Study Second Literature Review*. London: Citizenship Education: The Political Science Perspective
- Yalçınan, M. (2000), *Üçüncü Yol Arayışları ve Türkiye*. İstanbul: Buke Yay
- Yaylı, H. (2012), "Türk Belediye Sisteminde Personelin Yönetime Katılması Üzerine Bir Araştırma", *Karadeniz Araştırmaları*, 61-80
- Yaylı, H., & Kaya, H. (2018), "Etimesgut'ta Yaşayan Gençlerin Kentlilik Bilinci ve Gelecek Planlamasında Etimesgut'un Yeri", *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu* (s. 1-25). Ankara: Etimesgut Belediye Başkanlığı

EKLER

SİYASİ YAŞAM

Maddeler	Faktör Yükleri
1. Faktör: Siyasi Katılım	
Siyasi partinin rozeti ya da çıkartmasını çekinmeden takarım.	,775
Siyasi bir partide gönüllü olarak çalışmaktayım.	,761
Desteklediğim siyasi partinin iktidara gelmesi için bağış yaparım.	,750
Arkadaş ortamında siyaset tartışmalarına katılırım.	,633
Çevremdeki insanlarla siyasi konularda anlaşmazlığa düştüğüm olur.	,562
Vatandaş olarak siyasette aktif olmam gerektiğine inanıyorum.	,514

2. Faktör: Siyasi Bilinç	
Ulusal ve uluslararası siyasette neler olup bittiğini anlayabiliyorum.	,773
Kadınlar da erkekler kadar siyasette başarılı olabilirler.	,766
Televizyonda haberleri ya da siyaset ve güncel olaylarla ilgili programları izlerim.	,732
Yaşadığım kentle ilgili hizmetlerde yerel yönetimler daha etkilidir.	,645

SİVİL YAŞAM

Maddeler	Faktör Yükleri
1. Faktör: Sivil Bilinç	
Vatandaş kendi fikirlerini rahatça söyleyebilmelidir.	,869
Vatandaş olarak sorumluluklarımı biliyorum.	,817
Bir haksızlığa uğradığımda hakkımı ararım.	,802
Kadınlar ve erkekler aynı haklara sahip olmalıdır.	,791
Çevremdeki insanlarla mahalle/semte/kentle ilgili olayları konuşurum.	,589

2. Faktör: Sivil Katılım	
Kentin alt yapı sorunlarıyla ilgiliyim.	,791
Herhangi bir organizasyona katkı sağlayabilecek kadar maddi yeterliliğe sahibim.	,705
Su, yol, çöp gibi sorunlar yüzünden belediyeyle temasa geçtiğim olmuştur.	,703
Toplum olarak yabancı marka ürünlere karşı gerçekleştirilen protestolara katılırım.	,639
Sivil toplum kuruluşları veya sendikalar tarafından gerçekleştirilen bir imza toplama kampanyasında imza atarım.	,572
Sivil toplum kuruluşları vatandaşların hakları için çalışmaktadırlar.	,570
Kent meydanındaki kanuni bir gösteriye veya yürüyüşe aynı fikirdeysen çekinmeden katılırım.	,565
Yerel veya ulusal düzeyde haksız gördüğüm bir şeyi protesto ederim.	,523

SOSYAL YAŞAM

Maddeler	Faktör Yükleri
1. Faktör: Sosyal Katılım	
Kaza, yangın veya güvenlik problemi olduğunda müdahale ederim veya yetkililere haber veririm.	,856
Komşu ve arkadaşlarımla cenaze, düğün veya nişan törenlerine katılırım.	,820
Komşularıyla bir araya gelip sohbet ederim.	,799
Bayramlarda büyüklerimi mutlaka ziyaret ederim.	,788
Uzun süre başka bir yere gittiğimde kenti ve mahallemi özleyorum.	,723
Kendimi içinde yaşadığım toplumun bir üyesi olarak hissediyorum.	,683
Yaşadığım yerin doğal çevresine zarar verildiğinde buna karşı çıkarım.	,622
Komşularıyla veya arkadaşlarımla spor, kültürel etkinlik yaparım.	,580

2. Faktör: Sosyal Bilinç	
Yaşadığım kentteki sosyal ve kültürel faaliyetler yeterli düzeydedir.	,762
Yaşadığım kentin spor faaliyetlerini bilirim.	,760
Bir derneğin veya vakfın düzenlediği faaliyetlere rahatlıkla katılabilirim.	,732
Yerel medyayı takip ederim.	,690
Hemşeri derneklerinin faaliyetlerini önemserim.	,609

DEĞERLER

Maddeler	Faktör Yükleri
Demokratik ve Kültürel Değerler	
İş yerlerinde ayrımcılığa karşı kanunlar yapılmalıdır.	,840
Oy vermek bir vatandaşlık görevidir.	,840
Kanunlara uymak bir vatandaşlık görevidir.	,818
Bir toplum içinde vatandaşlar bağımsız fikir geliştirebilmelidir.	,811
Dine ve dinî değerlere saldıran kitap ve filmler yasaklanmalıdır.	,769
Kentin yaşanabilir bir yer olması için sorumluluk kentte yaşayanlara aittir.	,713
Din, inanç, mezhep ve etnik köken farkı gözetmeden, Türkiye’de yaşayan herkesin aynı haklara sahip olması gerekir.	,677
Her ne sebeple olursa olsun kültürümüzden ve geleneklerimizden vazgeçmemeliyiz.	,621